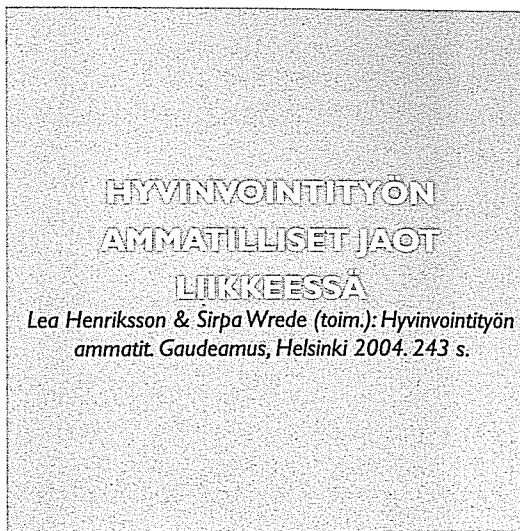

- JÄRNEFELT N. (2002). Työkiireen syiden jäljillä. Kirjassa Järnefelt N. & Lehto AM., Työhulluja vai hulluja töitä (s. 17–56). Tutkimus kiirekokemuksista työpaikoilla. Tutkimuksia 235. Helsinki: Tilastokeskus.
- JÄRNEFELT N. & LEHTO AM. (2002). Työhulluja vai hulluja töitä. Tutkimus kiirekokemuksista työpaikoilla. Tutkimuksia 235. Helsinki: Tilastokeskus.
- KEASHLY, L., TROTT, V., & MACLEAN, L. M. (1994). Abusive behavior in the workplace: A preliminary investigation. *Violence and Victims*, 9, 341–357.
- KIVIMÄKI M. & VIRTANEN M. & ELOVAINIO M & VAHTERA J (2002). Organisaation rakennemuutos ja työntekijän terveys. Kirjassa Lindström K & Leppänen A (toim.), Työyhteisön terveys ja hyvinvointi (s.308–313). Helsinki: Työterveyslaitos.
- LAUNIS, K. & KOIRANEN A. & PIHLAJA, J. (2003). Voiko etnografia toimia uutena linkkinä työterveyshuollon ja työpaikan vuoropuhelussa? - kokeiluja ja kokemuksia. *Työterveyslääkäri* 2, 384–389
- LEHTO AM. & JÄRNEFELT N. (2000). Jaksaa ja joustaa. Tutkimuksia 230. Helsinki: Tilastokeskus
- LIN, N. (2001). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. New York: Cambridge University Press.
- LINDSTRÖM K. (2002). Työyhteisöjen terveyden ja hyvinvoinnin näkökulman kehittyminen Suomessa. Kirjassa Lindström K & Leppänen A (toim.): Työyhteisön terveys ja hyvinvointi (s.24–35). Helsinki: Työterveyslaitos.
- LINDSTRÖM K & LEPPÄNEN A (TOIM.) (2002): Työyhteisön terveys ja hyvinvointi. Helsinki: Työterveyslaitos.
- PELTOMÄKI, P.YM. (2002). Tyky-barometri 2001. Työkykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta suomalaisilla työpaikoilla vuonna 2001. Helsinki: Työterveyslaitos & Sosiaali- ja Terveysministeriö.
- PERKKA-JORTIKKA K. (1992). Sosiaalinen hyvinvointi ja yhteisöllisyys työssä. Helsinki: TVK.
- PORTES, A. & SENSENBRENNER, J. (1993). *Embeddedness and immigration: Notes on the social determinants of economic action*. *American Journal of Sociology*, 98, 1320–1350.
- PYÖRIÄ, P. (2002). Tietotyö, työelämän muutos ja hyvinvointi. Kirjassa Härmä, M ja Nupponen, T (toim.), Työn muutos ja hyvinvointi tietoyhteiskunnassa. Sitran raportteja 22. Helsinki: Sitra.
- RIIKONEN E YM. (TOIM.) (2003). Työsuojelun perusteet. Helsinki: Työterveyslaitos.
- SALONIEMI A. (2000). Pätkätyöt ja tulevaisuus. Kirjassa: Lehto AM & Järnefelt N, Jaksaa ja joustaa (s. 87–106). Tutkimuksia 230. Helsinki: Tilastokeskus.
- SARASON IG. & SARASON BR. & PIERCE GR (1992). *Three contexts of social support*. Kirjassa H.O.F. Veiel & U. Bauman (toim.), *The Meaning and Measurement of Social Support* (s. 143–154). Hemisphere Publishing Corporation.
- SIIVONEN, V. (2005). Rakenteellisen sosiaalisen pääoman tasapainomalli. *Sosiologia* 3/2005. Ilmestyy.
- SIMMEL, G. (1950). *The Sociology of Georg Simmel*. Edited by Kurt H. Wolff. New York: Free Press & London: Collier-Macmillan Limited.
- STANSFELD SA. & FUHRER R. & HEAD J. & FERRIE J. & SHIPLEY M. (1997). *Work and psychiatric disorder in the Whitehall II study*. *Journal of Psychosomatic Research* 43, 73–81.
- SUIKKANEN A. (1983). Työsuojelu ja vallankäyttö - "Safety First" työsuojelun genesiksenä. Turun yliopisto: Sosiaalipoliitikan julkaisuja.
- TARKKONEN, J. (2001). Moniulotteinen työsuojelu. Työsuojelu tietoisena kehittämiskohteena. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- TYÖSUOJELU SUOMESSA. ESITTEITÄ 1999:7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- VAHTERA J. (1993). Työn hallinta, sosiaalinen tuki ja terveys. Työ ja ihminen, työympäristötutkimuksen aikakauskirja, 8 lisänumero. Helsinki: Työterveyslaitos.
- VAHTERA J. & VIRTANEN P. & KIVIMÄKI M. & PENTTI J. (1999). *Workplace as an origin of health inequalities*. *Journal of Epidemiology and Community Health* 53, 399–407.
- VARTIA M. (2004). Kiusaamisen tunnistaminen työyhteisössä ja työterveyshuollon rooli. *Työterveyslääkäri* 22, 248–287.
- VEIEL HOF. & BAUMAN U. (TOIM.) (1992). *The Meaning and Measurement of Social Support*. Hemisphere Publishing Corporation.
- WATTS, DJ. (1999). *Small Worlds. The Dynamics of Networks between Order and Randomness*. Princeton: Princeton University Press.
- WOOLCOCK, M. (1998). *Social Capital and Economic Development. Towards a Theoretical Synthesis and Policy Framework*. *Theory and Society*, 27, 151–208.

Sähköiset lähteet:

- <http://www.finlex.fi/lains/index.html> (luettu 11.11.2004): Työterveyshuoltolaki 2002
- <http://www.mol.fi/ammattitutkimukset.htm> (luettu 1.12.2004): Ylöstalo P. (2004): Työolobarometri. Lokakuu 2003. Työministeriö.
- www.tt.fi/julkaisut (luettu 20.11.2004): Yrityksen yhteiskuntavastuu. Työvälineitä itsearviointiin ja oman toiminnan kehittämiseen. (2001). Helsinki: Teollisuuden ja työnantajien keskusliitto.

Lea Henrikssonin ja Sirpa Wreden toimittamassa kirjassa Hyvinvointityön ammatit lähestytään hyvinvointialan ammattien kehityskulkuja muuttuneessa ja muuttuvassa suomalaisessa yhteiskunnassa. Kirja jakautuu kolmeen osaan, joista ensimmäisessä keskitytään siihen, mihin hyvinvointityötä tekevän ammatillisuus perustuu tai mihin sen tulisi perustua, ja miksi tätä työtä tehdään. Naisvaltainen hoivatyö on nähty hyvinvointivaltion julkisivuna. Periaatteellisella tasolla hyvinvointivaltiota ja sen naisammattilaisia on arvostettu, vaikka se ei käytännössä aina näkyisikään. Naiset ovat perinteisesti hoivanneet ja miehet parantaneet. Tarkkaan ottaen jakolinja ei kuitenkaan ole ylittämätön, yhtäältä lääkärikunta näyttää historian saatossa naisistuneen huomattavasti ja toisaalta miehet ovat olleet esimerkiksi vastuussa vaativammasta lasten kasvatuksesta ja opettamisesta kuten Raija Pyykkö diakoniatyön historiaa käsittelevästä artikkelissa näki ilmi.

Kirjan artikkelissa Ulla-Maija Kauppinen-Perttula, Elianne Riska ja Sirpa Wrede käyvät keskustelua kutsumuksen ja ammatillisuuden suhteista. Onko naisten tekemän hoivatyön taustalla kutsumus tai tietty persoonallisuuden piirre, joka suojaisi väistämättömältä uupumukselta vai voitaisiinko hoitajia jopa valmentaa kestäväksi? Toisin sanoen rakentuuko hoivatyön ammatillinen identiteetti ja kestävyys naiseuden pohjalle vai tulisiko huomio sittenkin kiinnittää enemmän esimerkiksi hyvinvointityön organisoimisen tapoihin, työnjakoon ja työoloihin?

**HYVINVOINTITYÖN
AMMATILLISET JAOT
LIIRKEESSÄ**
Lea Henriksson & Sirpa Wrede (toim.): Hyvinvointityön ammatit. Gaudeamus, Helsinki 2004. 243 s.

Hyvinvointityön organisoimisen muodot ja työnjako nousevat esille kirjan toisen osan artikkeleissa. Pääpaino on yhteiskunnallisen muutosten seurauksissa hyvinvointityön sisäisissä erotteluissa ja jaoissa. Tämä on ilmennyt paitsi eri ammattikuntien kilpailuna työpaikoista ja eriarvoisina työmarkkina-asemina myös tehtäväkenttien kaventumisena. Artikkeleissa toistuu, kuinka erilaisten rajanvetojen kautta hyvinvointityön ammattien ydintä määritellään ja kuinka niitä hierarkisoidaan suhteessa toisiinsa. Riippuen ammattien institutionaalista asemista ja kulttuurisista ja historiallisista perinteistä, rajanvetoa on tehty paitsi ylöspäin myös alaspäin tehtäväkenttiä kaventamalla.

Eri aikakausien poliittiset linjaukset ovat johtaneet ammattiryhmien keskinäiseen kilpailuun ja työnjakoon. Selvältä kuitenkin näyttää, että sairaanhoidollisesta pätevydestä perusterveysten huollossa on muodostunut tärkeä aseman takaaja, johon eri ammattiryhmien on ollut syytä pyrkiä. Raija Pyykkö kuvaakin artikkelissaan seurakuntadiakonian ja sairaanhoidon muuttuvaa ja osin ristiriitaista, toisiaan poissulkevaa, suhdetta. Pysymällä mukana yhteiskunnallisessa kehityksessä kirkko pyrki

pitkään pitämään kiinni diakoniatyön sairaanhoidollisesta pätevydestä ja statuksesta taatakseen alalta valmistuvien työllisyyden. Samanaikaisesti kirkon tehtäväkenttään ja diakoniatyöhön on kuitenkin olennaisena osana kuulunut sielunhoito ja julkisten palvelujen täydentäjän rooli. Jatkuvan diakoniatyön uudelleenmäärittelyn ja terveydenhuollon kielteisen suhtautumisen seurauksena yhteys sairaanhoitoon näyttääkin vuosien myötä heikentyneen ja kirkko näyttää löytäneen paikkansa kuntien sosiaalityön täydentäjänä tarjoamalla taloudellista apua esimerkiksi vanhuksille ja muille vähäosaisille. Sirpa Wreden ja Lea Henrikssonin artikkeleissa puolestaan tuodaan esille, kuinka terveydenhoitajien ammattikunta onnistui - myös työllisyyden nimissä - taistelemaan itselleen sairaanhoidollisen pätevyden diakoniatyötä paremmin, vaikka alan ammatillinen kiinnostus ja painotus ovat vahvasti olleet sairauksien ennaltaehkäisevässä ja terveyden edistämistyössä.

Ammattikuntien jakojen näkökulmasta kasan alimmaisena näytetty lähiohittajien ammattikunta, joka on perustamisestaan lähtien joutunut käymään jatkuvaa taistelua asemastaan. Muut ammattikunnat ovat pitkin matkaa kritisoineet lähiohittajien riittämättömyyttä sairaanhoidollista osaamista esimerkiksi kotihoidon tarpeisiin. Silja Tedre tuo artikkelissaan kulttuurisella tasolla esille, kuinka kodissa tehtävä hoivatyö ei täytä terveydenhuollon ammatillisia ja institutionalisoi-tuja vaatimuksia, koska kodissa työskennellään kodin normein.

Hierarkiaa ja erottelua tehdään paitsi ammattikuntien välillä myös tehtäväkentän sisällä. Kotihoidossa työskentelevien omien ammatillisten projektien tukemiseksi ja statuksen nostattamiseksi siivoaminen on haluttu irrottaa hoivasta vähämerkityksisenä ja rutiininomaisena ja siirtää hoidettavien omille harteille omatoimisuuden tukemiseksi. Alalla vallitseva hierarkia on selvä: "siivous häviää kylvettämiselle", mutta myös kylvettäminen ruumiinläheisenä työnä häviää enemmän asiantuntemusta vaativalle lääkinälliselle hoidolle.

Koska hoivaa ja hoitoa tarvitsevien määrä tulevaisuudessa tuskin kuitenkaan vähenee, kirjan toisen osan artikkeleissa kuvailut ammatilliset jaot kiinnittyvät kysymykseen siitä, kuka tulevaisuudessa hoitaa ja erityisesti millä ehdoilla. Kirjan kolmannen osan artikkeleissa Raija Julkunen ja Anne Kovalainen tuovat esille hyvinvointivaltion uudet suunnat ja mahdolliset seuraukset hyvinvointityön kannalta. Yhteiskunnalliset muutokset, erityisesti lama, ovat vaikuttaneet muun muassa sairaanhoitajien ammattikunnan lohkoutumiseen eriarvoisiin työmarkkina-asemiin. Kirsti Santamäki osoittaa artikkelissaan, kuinka ammatista valmistumisajankohdasta tai perhe-tilanteesta riippuen sairaanhoitajat ovat asettaneet eri asemiin työmarkkinoilla. Laman seurauksena tilapäisestä pätkätyöstä on tullut monelle pysyvää pätkätyötä.

Vallitseva taloudellisen tiukkuuden ja tehokkuuden politiikka merkitsee Raija Julkusen mukaan hoivatyön ammatillaisen kannalta moniosaamisen vaatimusta, kuten sosiaalisia taitoja, innovatiivisuutta

ja muutoshalukkuutta. Miten tämä sopii yhteen ammattikuntaa luonnehtivien tiukkojen ammatillisten rajanvetojen ja tehtävälueiden kaventumisen kanssa? Hyvinvointipalvelujen rakenne on kuitenkin monimuotoistumassa ja uusia toimijoita on syntyvässä vanhojen rinnalle. Anne Kovalainen nostaa artikkelissaan esille yrittäjyyden yhtenä toimintamuotona naisille pätkätyön ja ei-pysyvien työsuhteiden vaihtoehdoksi. Pätkätyön rinnalle lyhyiden ja epävarmojen ostopalvelusopimusten varaan rakentuvasta hoivayrittäjyydestä ei muodostu kovin houkuttelevaa kuvaa, siitäkkin huolimatta, että se voisi mielestäni tarjota vastapainoa kaventuvalle hoivakäsitteelle ja edustaa moniosaamisen ideaa laajemman tehtäväkentän myötä.

Mahdollisuuksien sijaan kolmannen osan artikkeleissa vahvemmin esiin nousevat laajemmat kysymykset esimerkiksi siitä, johtaako toimijoiden monimuotoisuus eriarvoisiin työmarkkina-asemiin tai jääkö joku osa ilman neuvotteluvaltaa. Edelleen keskusteluun nousevat kysymykset siitä, merkitseekö kehitys ammatillisten pätevyysvaatimusten heikentymistä ja kasvavtko palkka- ja työsuhteiden erot palkkatyöntekijöiden ja yrittäjien välillä. Kehitykseen liittyy useita uhkakuvia, mutta kuten Raija Julkunen toteaa "muutoksiin mukaudutaan varsin nopeasti", pirstoutuneempi ammatillisten mahdollisuuksien kenttä odottaa seuraavaa erilaisen työorientaation omaavaa sukupolvea, joka ei välttämättä edes muista mennyttä systeemiä.

Kaiken kaikkiaan Hyvinvointityön ammatit tarjoaa näkö-

kulmia hyvinvointityön asemaan ja muotoutumiseen Suomessa. Teoksessa nousee esiin huoli ammattikunnan liiasta lohkoutumisesta pienemmiksi ryhmitymiksi, jolloin yhteisten etujen kytymisen lisäksi ammattien arvostuksen lisääminen esim. palkkatason parantamiseksi jää - ja on jäänytkin - taustalle. Myöskään hyvinvointityön ammattien tulevaisuudenkuva ei näyttäyty artikkelien pohjalta mielestäni kovin ruusuisealta. Työnjakoa käsittelevissä artikkeleissa korostuu pitkälti ammattijärjestöjen ajamat intressit. Tältä alueelta nousee esiin myös kiinnostavia teemoja jatkotutkimuksille. Pohdittava olisi esimerkiksi siitä, miten kotipalvelussa työskentelevä ammatilainen kokee kaventuvan hoivakäsitteen ja ainakin joiltain osin keinotekoiset tehtävänjaot kotipalvelun ja kotisairaanhoidon välillä. Vastaavasti kiintoisaa olisi tutkia, miten kotipalvelua tarvitseva vanhus suhtautuu tiukasti rajoista kiinni pitäviin auttajijnsa.

Ennen kaikkea käsillä oleva teos auttaa kuitenkin erilaisista lähtökohdista ja toiminnan ehdoista nousevien ammatillisten projektien kautta luomaan hyvän kokonaiskuvan hyvinvointityön kentästä ja sen jännitteistä. Erilaisten ammattien historian ja perinteiden kautta muodostuu kattava yleiskuva alasta, sen muutoksista, nykytilasta ja tulevaisuuden visioista. Suositellenkin kirjaa kaikille naisten hyvinvointityön ammattien muotoutumisesta ja muutossuunnista kiinnostuneille tutkijoille ja lukijoille sekä sosiaali- ja terveysalan ammatillisille.

Kirsi Hasanen

Suomen maatalouden historian kolmas osa, ja sitä myöten valtava maatalouden historia-hanke, valmistui vuoden 2004 lopulla. Sellaisellekin lukijalle, jonka tausta on täysin urbaani, sarjan kolmannen osan lukeminen on tuottanut haikeita ja nostalgisia tunteita. Kun suurin osa suurista ikäluokista on syntynyt ja kasvanut lapsuutensa maalla, voi vain kuvitella kirjan nostattamien tunteiden määrää.

Sinänsä kirjassa ei ole mitään tunteellista, lukukokemuksena se on pikemminkin läkähdyttävä. Toisen maailmansodan aikana syntynyt keskitetty ja valtiojohtoinen maatalouspolitiikka sai uusia toimijoita, kun ammattiyhdistysliikekin nousi vaikuttajaksi. Maataloustulosta muodostui tärkeä osa yleistä tulonjakopoliittista taistelua. Kun valtava asutusliike oli tehnyt Suomesta todellisen pienviljelysten kultalan, oli maatalouspolitiikalla valtaisa taloudellinen ja sosiaalinen merkitys.

Dosentti Pirjo Markkolan toimittama kokonaisuus on selkeästi jäsenelty: Runsaat 300 ensimmäistä sivua on omistettu itsenäisen Suomen viimeisten vuosikymmenten maatalouden ja maaseudun muutokselle, viimeiset satakunta tekstisivua kuvaavat maatalouden ja maaseudun tilaa EU-aikana. Kirjoittajat ovat rutinoituneita asiantuntijoita, joiden vaativana tehtävä on ollut puristaa valtaisa tietomäärä tiukkoihin paketteihin. Tämä ei ole kevyttä kirjallisuutta, ei mutu-maalailua eikä maalaisnostalgiaa, vaan raskaimman sarjan tietokirjallisuutta! Taulukoita on paljon, ja liitetaulukoissa kootaan

MAASEUDUN MUUTOS RUUAN LÄHTEESTÄ ITSENSÄ ESITTÄJÄKSI

Markkola, Pirjo (toim.): *Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Suomen maatalouden historia, osa 3. SKS 2004, 518 s.*

kaikki oleellinen, mitä aiheesta voi olla tarvetta tietää.

Heikki Roiko-Jokelan kuvaus asutustoiminnan tuloksista on hämmäntävä: sadat tuhannet kädet raivasivat peltoa ja niittyä kylmiin korpiin ja osin täysin hedelmättömille maille. Pohjois- ja Itä-Suomen pienviljelijöiden köyhyys hyödytti ennen muuta metsäyhtiöitä, joiden savotoilta leipä varsinaisesti revittiin. Roiko-Jokela osoittaa, kuinka raivaus organisoitiin ja rahoitettiin, mutta myös sen, miten nopeasti maaseudun sähköistäminen ja sitä seurannut koneellistuminen muutti maatalouden rakenteen ja toimintaedellytykset. Niukoilla resurssilla luotiin nopeasti ylituotanto-ongelma, jonka ratkaisemiseksi päädyttiin 1960-luvulla, vain pari kymmentä vuotta koko valtavan raivausvimman jälkeen, täysin vastakkaiseen politiikkaan: nyt maksettiin karjasta ja viljelyksestä luopumisesta. Talonpojan tappolinja oli konkreettista todellisuutta, unelmat olivat murskana, petetty maalaiskansaa äänesti, kuka jaloillaan, kuka Vennamo.

Leo Granberg esittelee kahdessa artikkelissa maatalouspolitiikan ja maatalouden tulonjakopoliitiikan järjestelmän ja sen muutokset: Tulonjakotaistelun leimaamat sodan jälkeiset vuodet päättyivät vuoden

1956 maataloustulolakiin – harva lienee tiennyt, että maataloustulopoliittinen taistelu tasoitti aikoinaan tien esim. lapsilisille. Tulonsiirtojen merkitys myös maatalouspolitiikan sääntelyvälineenä kasvoi, ja samalla alkoi taistelu ylituotantoa vastaan. Granberg osoittaa, ettei "talonpojan tappolinja" ollut mikään taloudel-

linen luonnonlaki, vaan kyseessä oli todellakin määrätietoinen pyrkimys maatalouden rakenteen uudistamiseen mm. tilakokoa suurentamalla. Kun maaseudun työllistämismahdollisuudet samaan aikaan olivat koneellistumisen johdosta radikaalisti heikentyneet, oli pienviljelijä-Suomi tiensä päässä. Ellei hyvinvointivaltion samanaikainen rakentaminen peruskouluineen, kansanterveys- ja päivähoitolakeineen olisi samaan aikaan tuonut maaseudulla valtavan määrän palvelualojen työpaikkoja, olisi maaseutu tyhjentynyt vielä paljon radikaalimmin. Pertti Haapala näyttää kouriin tuntuvalta tavalla, mitä maaseutuväestölle sodan jälkeisessä Suomessa todellakin tapahtui: alle 10 hehtaarin tiloilta muutti vuosien 1950–80 välisenä aikana pois lähes puoli miljoonaa ihmistä! Vain neljännes viljelijöiden pojista ja viidennes tyttärinä oli vuonna 1980 vielä maataloudessa, ja pako jatkui.

Hilkka Vihisen analyysissä sekä maatalouden sisäisen rakenteen että maaseudun väestö- ja sosiaalirakenteen muutokset tulevat esille konkreettisesti. Vihinen kuvaa havainnollisesti, kuinka EU-Suomen emännistä ja isännistä on tullut monialaryrittäjiä, joiden maataloustulot ovat enimmäkseen kotoisin